

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

МАЛ ЧЕМИ КӨВҮДЭЭР

Нарында тараа продуктуларының комбинады Топ Тянь-Шаньның бедик дагларында мал фермаларының чорудар баштайгы муң тонна холумак мал чеминин бүдүрүп уюлдуруп. Ол бүдүрүгө черин техника талазы-биле чаартып кылганының соода малга ыңдыг хоолулу чеминни бүдүрүп үндүрүп эгелээ. Ол ышын Таластың болгаш Пржевальскиниң комбинадтарына база чаартиш, чаа-чаа дериг-херекселдерин тургузулган. Оң ачызында Киргизияның даа хай колхозтары болгаш совхозтары бо айда-ла муң-муң тонна холумак мал чеминин алып аргалыг болган.

Мал чеминге хоолуур белок-витаминниң бүдүмелдерин рес-

публикада база бир-ле дугаарында кылп эгелээ. Ол өрүгү-биле Фрунзениң дагган комбинадында бир чаа цехти база кылп турар. Мал чемин болбазырадып кылп заволу база тууар деп турар

Удвас Джалаал-Абада, Калининскы, Токмакка хонукта-ла кайкы-даа ортумаа-биле 315 тонна мал чемин болбазырадып кылп күчүлүг комбинадтар амылдап эгелээр.

Беш чылдык тәнчүзүңгө чедир республикага мал чемин бүдүрүп үндүрери ийи катап көвүдээр.

ФРУНЗЕ.

(СЭТА-ның иорр).

КОММУНИСТИН ИДЕПКЕИНИ БЕДИДЕР

Кандыг-даа ажал херекке база хойниги амыдыралыга коммунистидиң инициативаның болгаш идепкейиниң дугайында айтырыг кезеде партия организациаларының кичээлгеиниң төвүңгө турар келген. СЭКП-ниң XXIV съездин болгаш партия Топ Комитединиң май (1972 чыкыш) Пленуму коммунистидиң идепкейин бүгү талаалыг бедидериниң өргөжөткүчүлүгүне база катап оюналган айтырды. СЭКП ТК-ниң өткөндүгү талаалыг-биле партияның XXIV съездиниң Резолюциясында мындыг олурулар бар: «СЭКП-ниң күштүү — оң кежигүнериниң бедик идепкей, идепкейлик, кысмак чорудуу. Шүпкүн, гоомчак чок, политикада дашпаар чорук-биле партия иштеп-тос. Коммунист бүгү жердедиги политиктиң дайынчы болуу, ленини партияның кежигүчү деп атты кезеде база кала-даа төлөткөн-биле эдилээр ужуруу».

Партия организациалары өсөлү чылдарда бо уламчылыктын амыдыралыг чорудуу турар. Ындыг партия докумен-тилериниң согуру дугайында СЭКП ТК-ниң май (1972 чыкыш) Пленумунуң доктаалыга дүштүр алаа бүгү талаалыг белеткедер болгаш парторганизациаларга болгулаан өгөштөр болгаш согулдулар оң хемчегерин улам күштөдирген. Олар дандырган ажал-херек дөң коммунисттериниң харысалгазының болгаш идепкейиниң бедидерин өргөжүскөн. Удуртулганың коллектиниң органы, коммунисттерни кичээлдериниң школазы — партия хурадарының ролон бедиткенни база маңаа улау ужуру-дуалагы болган.

ва, пропаганда турган Новожилов олар оң партияниң даалганын күтүскөндүгө кандыг-даа идепкейин өргөткөн. Чижээ, Новожилов доорун пропаганда турган, эртен өөрдөлгө чылмыда чагыс-ла кичээл эрттирбөө. А партия олардан шыңгыг негедде кылбаан.

Оң-биле кады коммунисттер боттарының коллектиниң кандыг-даа ажал херектиң организациалары, эгелечилери болур турбузе, оларның чамалары инициатива-даа, идепкей-даа чок амылдар, чүгө кайы-бир кижиниң айтымыкынын манар таварыгдалар бар. Өвүрүң «Коммунист-че орук» колхозта коммунист-специалистер чорум-на ыңдыг идепкей чок чорунуң дугайында мында партия организацианың өткөт-согулдулук хурадалыг иди-биле шүгүмчүлөө. Чамдык партия органи-зациаларында өвүрүң ажал-ничи комму-нисттериниң идепкейин бедидер талаалыг-биле ажал херек тургузган, Чижээ, «Шек-пээр» совхозтун топ салбырында комму-нисттер өзөөн энес, ыңчалажок маңа пар-тия хурадаларына бизең-ле доктаалыг кижилер санал бээр калчыл аларын. Бо лег таарымча чок кижелерни өске-даа черлерин көргүзүп болур.

Парторганизация бүрүзүнүң дайынчы арга-шынжолун бедидер, оң организациа-болгаш политиктиң амылы күштөдирери мында бактаан турар коммунисттериниң инициативаның болгаш идепкейинде улуу-биле хамаржыр. СЭКП-ниң XXIV съездиниң шийтирлерин боттандыра-рынга партия эге организациаларының ролон болгаш дайынчы арга-шынжолун улам мый бедидер талаалыг-биле партияның обла-сть организацианың согулгаларының дугайында айтырыгы чугалаан СЭКП обкомунуң чоокта чаа болган VII пленумуна маңа холбаштыр шыңгыг партияниң чугаалар болган. Партия эге органи-зациаларының дайынчы арга-шынжолун болгаш коммунисттериниң амангардык ролон, инициативаның бедидеринге холбаш-кан айтырыгларында адалууга бүгү талаалыг чугалаанга, делгеренгөй шийтирени ху-лаң алган. Бо болза республиканың парти-организациаларының ажал-чорудуу дугайында дайынчы программа болур. Амыг үеде ол тууга документини чер-черде партор-ганизациаларында чугалаан турар. Согу-лакта түд дие, бо талаалыг-биле айтыр-ган хемчегерин чер-черде амыдыралга боттандырган дөң организациа амылды күштөдирери болур.

Колхозчу болгаш ажалын коммунисттериниң идепкейин улам бедидер-биле хурадалары белеткериң, хулаң алган шийтирлериниң күтүскөндүгө контрол-дарыга оларны калба-биле кичирити-рин турар аларын. Ындыг таарымчалыг белеткериң «Көң-Тей», «Алдан-Мадыр», «Тывага» совхозтарда база Каа-Хем-ниң — «Тывага», Чөөн-Хемчиңиң — «Октябрь 30 чыкыш» колхозтарда, Ак-До-вураттың «Тыва даг-дүгү» комбинадында болган өске-даа партия организациаларында көрүп болур. Мында коммунисттер барык шүгүрү организацианың ажалыга идепкейлик кирең, бүдүрүлгө болган хой-ниги амыдыралыга алангарды ролон көргүзүп турар.

Уставы негедде, партияниң даалганы калчар күтүскөндүгү турарының дугайында партия кежигүнериниң өткөндүгү болгаш парторганизациалары коммунисттериниң болгаш парторганизациалары хурадаларыга алары өлдерин идепкейин бедидеринге дөңгөткө саздары чедир. Согулту үеде мындыг хемчегерин Улуг-Хем, Өвүр, Чөөн-Хемчиң болгаш өске-даа райондарының партия органи-зациаларында калба-биле практика-лан турар аларын.

Ыңчалажок СЭКП-ниң чамдык ийи-чаргыс кежигүнери ажал-херекке хой-ниги амыдыралыга авангарт-чы ролон база идепкейин көргүсөин турар доорун парторганизаци-яларына болуп эрткилдеп өткөт-согу-лдулаа хурадаларга болгаш парторганизаци-яларын согурууга белетке амылдарының үеинде коммунисттер-биле ол хуузуңгү бедидеринде база илерен турар. Бо талаалыг чамдык кичелерин көргөсүн. Тываның электри четкелде парторганизация наймыскал Калмык улау организациаларының бирөөн, Ыңчалажок мында үстүңгө айтырыгы холбаш хемчегерин дыка кошпактан турган. Ындыгы коммунисттериниң өткөндүгү болгаш инициативаның аларын практика-лаваан. Оң түрүндө парторганизаци-яларын коммунисттер турган Сурков, Романце-

Коммунисттериниң авангарды ролон болгаш идепкейин бедидеринге ажалгаар арга-методтар хой талаалыг. Хамыктың мурунда маңа партия хурадалары белеткериң болгаш эртериниң практика-лык улам саймартыкылар, ол ажалга коммунисттерини калба-биле кичирити-рер херек. Оң-биле кады СЭКП Уставы-ның негеделерин күтүскөндүгү турарының дугайында коммунисттериниң өткөндүгү, иди-намыларын хурадаларга аларын калба-биле практикалаары, тус-тус коммунисттер-биле ол хуузуңгү бедидерини чорудары эргөжөк чугула. Ындыгы парторганизаци-яларын согурууга белетке чоруп турар амыг үеде ол ажалдарын улам күштөдирери болур.

Чер-черде партия организациалары ССР-ниң 50 чыл оюнга адал болурун чарышты баштамынган, парторганизациаларын согурууга күчөткөндүгү белетке чоруду турар, олар коммунисттерин аван-гарды ролон, идепкейин бедидер дөңгөткө моон сонгар-даа күчөткөндүгү ажал-ды чорудар алар. Ол база партия кежи-гүнерин алдар-адын болгаш оң харым-салгазын улам бедидер.

СЭКП Тыва обкомунда, Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиумунда

СЭКП Тыва обкомун болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң Президиуму Совет Социализм Республикаларының Эвилелиниң тургустунгалыгы 50 чыл өңгө демгел-дери-биле СЭКП Тыва обкомунуң болгаш Тыва АССР-ниң Дээди Сөвединиң каттыш-кан байларыг хураалы 1972 чылдың декабрь 15-те Кызыл хоорайга Политиктиң чырыдылгын бажыңгыга эрттирер деп шийтир үндүргөн.

МАЛ АЖЫЛЫ — ШАЛЫПЧЫ ФРОНТ

Тываның мал ажылының бүгү ажылдакчылары! Кыштаглаашкыны чедишкениң эрттирелиңер, малдың продуктулу чорунун бедитпишаан, сүт бүдүрерин көвүдедилиңер!

Мал чеминин килограмм бүрүзүн чөп ажыглаары — хуннун чугула айтыры.

Малчыннар ортузунда социалистиг чарыш калбарган.

Амык коммунист Бар-Хөө Сакты Эрнине «Коммунистче орук» колхозта 1965 чылдан бээр хой кадары келген. Бо чыл ол төрүр чүе хойга онааштыр 97 хураганын доорук-турган. Муражы малчын Бүтү-эвилелиниң социалистиг чарышынга кирешпишаан, келер чылды чүе төрүр хойга онааштыр чүең өзөө чап малды колхозка өстүрүп бөзүн шийтирлөө. Амыг үеде оң Туругаңга кодында 376 хонук дегенел эки.

Ч. КАРА-КУСКЕНИН фотоу.

КЫШТАГЛААШКЫНДА БАЙДАЛ

Каа-Хемин малчыннары Совет Эвилелиниң алдын юбилейи эки чедишкениңер! уткуп турар. Оларын малдан алып продуктуларын курун-ге садар талаалыг-биле чылда алган хулаңгелерин хуузаа бениде алып күтүскөндүгү алар аргалыг болганы чыгы олар-далымыкыны, күсүк семир-тилерин чедимчел эрттир-генде. Ыландың «Октябрь 14 чыкыш» колхозтун молдурга кадарчымы В. Чернигович бир башка онааштыр хонукта муң грам чедир немелде деп-дизин ал келген. Ол-ла ажал-агылда И. Воробьев биле В. Терешинниң көргүзүлгери 830—850 грамм чедир турар. Күрүңгө ук колхозтун зу-жааган бир амык беда малы-ның дензиңи 385 кг болуп турар. Амыг үеде ол ажал-агылда 242 молдурга-калары-ның семиртиледге тургукан. Оларнын 40-ин чокку үеде мал хулаң алып пунктче чорудар. Оң бүрүзүн-ле 400 килограммдан күдүлвас.

Хойжуларын аразында чарышкы «Октябрь 30 чыкыш» колхозтун хойжуу Д. Дондуп тилекчи болуп, төрүрү 100 хойга онааштыр 113 хураган-ны менди дооруктурган, бир хойдан-на 3 кг 200 грамм дүктү кыргын алган. Ындыг муражылар 1 ажал-агыл бү-

рүзүңгө бар.

Бо хүнерде «Октябрь 30 чыкыш», «Коммунистче орук», «Тилекче» колхозтарда, «Бүр-сүт» совхозта аландан ажал чүе дүжүлүлү чоруп турар. «Октябрь 14 чыкыш» колхоз халы «Кызыл чүе» совхоз кү-рүңгө сүт садарының чылда онааштыр чокку хүнерде доор.

Мал кыштаглаашкыны чедишкениң эрттирер, оң продуктулу кышкы үеде бедидеринге уланган партия-ның болгаш чаагың кыш-гырнын каа-хемчегер ийи-биле дегип турар. Бо кыш райнда бергедим-кирериг эгелээ. Лар кылын чагында малды оларларды берге болуп ту-рар, ийчанга малчыннарга механизаторлар дуулажып, харын дайылап эгелээ. Ол ышкы шөр малды, молдурга-каларыны бөдүн чөм-биле чемирер турар. Саар инектер-ни колхозтар, совхозтарда шүүт туртуу азырамыңе кирген.

Чокта чаа районуну ферма-ларына, бригадаларыга бол-гаш хурадаларыга СЭКП ТК-ның, ССР-ниң, Министрлер Чөвүлелиниң бол-гаш ВЦСПС-тин Бүтү-эвилелиниң социалистиг чарышын дугайында доктаалыг таны-

жып, оңу дегкирениң хемчег-лерин чугалаашкан. Чарышты улам күштөдирериниң немел-де хемчегерин мында ол чоруду турары согул. Чижээ, ажал-агылдар, фермалар ара-зында чарыштыг коллективте-рин уду-лдер хынажып, оң түрүндө илерен илерен чөт-пестерин кады чугалажып көрүп, муражың чаа күтүлери-ни бот-боттарында үлестереп ал турар.

Ыңчалга-даа бо районун мал кыштаглаашкынында

чедир кылдымын чүүлдер чок деп болбас. «Бүрүлгө» совхозта, «Ленини орук», «Октябрь 30 чыкыш» колхоз-тарда мал кажааларының семир-тирелген болгаш чорутууну илерер. Ол ышкы кыштаг-ларда мал чемини бедидеринге үлестериптир. СЭКП райкомунуң, бирөөнү, рай-күткөмүнү хураалыга ол ажал-агылдарын удуруткучу-ларын ызынап, бар чөтпестер-иниң дөңгө чылдарын оларга шыңгыг даскан.

Совхозтун дирекция чери-нин болгаш парторгунуң бол-гаш планын дугаар малчын-нарын зооветеринария өрөдигини ой сангыла органи-заастар. Социалистиг чарыш-ты күнчелерин 10 хонуктан болгаш ай сангыла удурту-тукталыктың өткөндүгү Кызыл-туктарын, ымылдерин бол-гаш ажал шаңгаларын тур-гузарын шийтирлөө.

Т. ТАЛАНЧИК.
«Шыныч» иорр.

ЧАРЫШТЫ КАЛВАРТЫР

Белеткедер болган кезде ажал-агыл амылдарының професилдер обкомунуң доорук плениум дүң Кызылдың кезде ажал-агыл техникумуң амылга болуп эрген. Обком кежигүнери болган чаалаган эңтер чер болган мал ажалын амылдарының ортузунда соци-алистиг хулаңгелерин күтүскөндүгү чоруну турарының болгаш социалистиг чарышты улам ийи калбартырың дугайында айтырыгы чугалаан көргө-нөр. Ук айтырыгы хамарышкан ийи-лелерин Тыва АССР-ниң кезде ажал-агыл министриниң ораакчымы И. М. СУВАН-ДИН, совхозтарың бүдүрүлгө катты-жымшыкының начальнигиниң ораак-чымы Е. М. ТРОШЕВ, белеткедер болган кезде ажал-агыл амылдарының професилдер обкомунуң даргамы А. Т. СОТПА алар кылганнар.

1972—1973 чылдарың кышкы үезинде

мал ажалынды продуктуларын бүдүрер болган белеткериң көвүдери дөңгө мал ажалынды амылдарының база 1973 чылда тараа болган чер ажалынды өске-даа продуктуларын бүдүрер болган белеткериң көвүдери дөңгө ажал-агыл амылдарының Бүтү-эвилели соци-алистиг чарышын калбартыр дугайында партияның болгаш чаагың доктааларын оңуну амыдыралга боттандырып эгелээнин ийи-лелерин-ле, санал бергез эштер-даа оюналг демгелдешер.

Республиканың малчыннары амыг үеде ийи-лелерин малчынна хур ажырап дөңгө бүгү күсүң, арга-дуруулааң са-лып турарлар. Тараажылар база-ла улау ажал-агыл хонжудериниң талаалыг-биле тоску беш чыл планын күтүскөндүгү үш-кү чылмында бедик дүктү алып согула-биле техниканы септеп, урештин арыг-лап, кызылжык белеткенин турарлар.

ЧАРЫШ УЛАМ-НА КАЛБАРГАН Техника септелгези

«Шын» солунунуң тускай кор-респонденти К. Аракча Чөөн-Хемчин району чораш, районуну колхозтарында бол-гаш совхозтарында чаксы хову амылдарына техниканы кал-чар белеткел турарын, «1973 чылда тараа болган чер ажалынды өске-даа продуктуларын бүдүрер база белеткериң көвүдери дөңгө ажал-агыл амылдарының Бүтү-эвилели социалистиг чарышын калбартыр дугайында СЭКП ТК-ның, ССР-ниң Министрлер Чөвүлелиниң, ВЦСПС-тин болгаш ВЛКСМ ТК-ның доктаалыг амылдарыга боттандыры-биле кадыг практиктиң хемчегерин чоруду турарын чугалаан бөзүн Чөөн-Хемчин райкүткөмунун кезде ажал-агыл эргелелиниң начальниги Комбай-оол Ча-мыанович Куулардан дилээ.

— Тоску беш чылдың үшкү чылмында тараа болган мал чөм-ки культураларын чагай дү-жүдүн өстүрүп алары хамык-тын мурунда чаксы тарылганы бедик агротехниктиң ден-гелге, кыска хуузада чоруду-рундал бүрүн биле хамар-жыр болгаш. Ыңчалга чаксы хову амылдарын кыска хуу-зада эрттирер болуун ээл-

чезиде техника септелгези баш удуру кайы хире шынар-лыг кылдыр кылп алганын-дан хамаржыр. Келер чыл-дык дүжүдүңгө магалдылап бо күстен эгелен-ле тургузар херек. Ону барымаалаан, бистиң районуну колхозтарының болгаш совхозтарының меха-низаторлары, септелгези дү-жүт ажал алышыны доор-туу билек-ле техника септел-гезинге саалаа чок кирпек-кер.

Амыг үеде септелгезин бай-далың мындыг. Декабрың эгел-линде меңзэ-биле алырга, колхозтар болгаш совхозтар дөрткү кварталда септесе чо-гуур 95 трактортун 55-ин, 70 сепканың—60-ын, 96 анда-зының—80-ин септеп белеткел алган.

Көлдө ажал-агыл техника-зын септеп белеткел алып та-лаалыг чамдык муражың ажал-агылдарын айтп херек. «Искра» колхозтун септел-гези шыңгыг ажалды турар. Олар бо чылдың дөрткү кварталында 8 трактор сеп-

тээр турган, оңу барык-ла бү-дүнүң ажалын азың чарыгы тургусканын айтп херек. Чы-жээ, 21 сепканы бүрүн колхозтар болгаш совхозтар септелгези херектелерин ар-тык кезектерин чыгың «Сель-хозтехника» салбарына кир-ген, ол кезектерин алары-биле боттары шүүдө, төлөөлекче-рини каш улаа Чадаанаже чо-рудуп турган. Ам оңу болду-ру бас кылдыр, ажалды ийчээр организациаа, «Сельхозтех-ника» Чадаана салбары ажал-агылларга эргөжөк чүгү-лө, херектелерин турар артык кезектерге чыгың колхозтар-дан база совхозтардан алган, ол черлерден төлөөлекчи чедир кедирин манал олурбайн, ча-гың ол дөңгө күтүскөндүгү-биле артык кезектерин чүдүргөн маңыны ажал-агылдарын эрттирер чоруду турар алар-тан.

— Моон мурунда чылдарда

«Сельхозтехника» салбарына септөө техниканы шынарлы багы дээриниң дугайында хонумаалар улаа-ларга ажал-агыл тургузулган бол-гаш талаалыг-биле кадыг хемчег ал-дымын?

— Мурунда мындыг хону-малар тургузулган шың ху-рамы. Техника септеп казы соода чогуу кымыңгү бүрү-зү-биле үрөң бергениң дээр-иниң ылаңгыг тодарлары ий-чан кончө берге турган. Чүгө дээр, «Сельхозтехника» сал-барына септеттинген трактор-чюкка, кайы-бир механизатор мурун алган чорук бээр тур-ган. Ам оңу болдурумын-биле хулаңгел бээр тускай комис-сияны тургускан. Ыңчанга техниканы септеттинген шы-нарларын дугайында чыгың чөт-тодаргайлашкыны ол комис-сия үндүрер. Комиссия хынал көрүнү турар үеде, септөө техниканы шынарлы багыг хемчегелерин болза, «Сельхозтех-ника» салбарына катал кыл-дыр. Мыңчанга, кайы-даа

талааны харысалгазын бо-ддоң. Ам бо-ла чүе септел-гезин шынарлы багы дээр-иниң ажалды эки-лелерин-че үткөткөн.

Оң ийи бо сезонун септе-лгези ажалында база бир чаа чөт-тө болза, септеттинген тех-никаны хулаңгел алышыны чү-рүмүн өскерткени болур. Моон мурунда хулаңгел амык комис-сия, чижээ, бир колхозтун азы совхозтун бүгү техниканы сеп-тетгезин доостурга, чүгө ий-чан барын хынал көрүп, ху-лаңгел алып чөтпөс талаалар-ды болуп турар. Бирезде, хо-ну амылдарын эгелээриниң чөд-дир өзөөш үе артап турар, ий-чанга ийи-лелериниң чөт-пестерин буу-чаа далаң-биле чылдар ужуру таваржыр. Ийи-де, бүгү септелге доору-лган болган чүе төлөө, сеп-телгезин кылган кыздар ол-дун азынын ыңгалдап ал-дып болур. Ыңчанга ху-лаңгел алып комиссияны эл-естерге чөтпестерин чылдарын септелгезин материалдыг со-

чуургалы-биле холбашшаан алар. Ийи-лелериниң чөтпестер-ин чылдарын, катал кымыр чүүдери механизаторлар чү-дү караалар, карап ажиттар, оңу уламдан техника до-раан үрөдир чоруктар болуп турар. Шаң мындыг чөтпөс чо-рукту болдурумын-биле ам ху-лаңгел алышыны комиссияны бүгү техниканы септелгезин доостуруу манаш турбайн, ажал-агылдарда септеттинген техниканы өйлөп-өйлөп-ле уду-ру хулаңгел алышыны чүрүмчү-лөп Чижээ, кайы-бир ажал-агыл чөтпөс септесе чогуур 20 трактортун бөжи азы оңу септеттени — берген болза, ко-миссия оңу барын хынал көр-гөн, машина-трактор мастер-скаяны эргелекчилеге акт дугаар хулаңгел бээр. Бир эсе трактортун септелгезиде чөтпөс чүтүр болза, сеп-теткени катал дөңгө кылдыр, а септеткени комиссияны ийи-лелериниң чөтпөс чүдүн чыл-талгас азы багы шынарлыг кылдыр болза, ажал ийи кыл-ган септелге дөңгө төлөвүн

чедир төлөсө. Ындыг болган-да, механизатор техникумы эки шынарлыг септелгези мате-риалдыг согуургалды болду-ру. Ол ышкы хулаңгел алган техниканы кадалаган, чөп ажалгалы дөңгө мастерская эргелекчи бүрүн харысал-галык болур.

— 1973 чылда тараа болган өске-даа продуктуларын бүдү-рер база белеткериң көвүдери дугайында доктаалга хамар-шыр районда кадыг хем-чегерин ал турары?

— Ол доктаалыг ажал-агылдарын хову-трактор бри-гадаларына, септелге мастер-скаяларына болгулаан хура-лалар тавымын көргөң, оңу бүрүн-биле дөңгөткөн, бо талаалыг-биле бедиткел хулаң-гелерин алгалар. Бо хүнер-де маңың, көлдө ажал-агыл техниканы септеткенин ортузунда социалистиг чарыш улам калбарган. Механизатор бүрүнү септелгези бедик шынарлыг, дүрөң доорук чү-күчү үлестерип турар.

ШЫНГА ЧАГААЛАР

ТӨӨГҮНҮН АРЫННАРЫ

ТЫВАДАН ЛЕНИНГЕ УЖУРАШКАН КИЖИ БАР ТУРГАН БЕ?

Б О ЧЫЛДЫН оятыр-
нын бүдүүндө, сура-
жаан шулуучулар Сер-
гей Пурбо, Юрий Кюнегези
суглар-биле Кызылдын үш ду-
гаар школазына хүндө чедө
берген бис. Чогаалчылар, баш-
кылар болган өрөнчкүлөрү
лицейде 50 чылдыгы тур-
раскааткан байыркы шыгы
болуп турган чүе. Бир бичи
уруг мынча деп айттырган:
— Тывадан Ленинге ужу-
рашкан кижилер бар ири бе? —
Мөөгүдүн аар, угагыр, са-
гыгырымын аар деп бодоп ор-
дум.

ССРЭ-НИН БАШТАЙГЫ ДЕПУТАДЫ-БИЛЕ ТАНЫШКАНЫМ

Филология эртемнеринин
кафедрада Антон Калаан мен
бир катан кездирти. Тыва
проанцы тывытканын биж-
лир бооп дугуруштум.
«Самбука йиһи» чү-
гүлүмүнү укталган дөзүн дил-
леп шаанга кирдим. Ленин-
градтың М. Е. Салтыков-
Щедрин атыг библиотекасына
га база четим. Антонна
Нухраттың «Хову тоолу» деп
чогаалын дугуруп бижидим.
Оон улам ол тоожуну чо-
гаалын кижизин сургуп эг-
дээ мен. «Работница» деп
сеткүдү номчу оорамык,
хей-ле кижиг аттарынын ара-
зында «А. Нухрат» деп ат ба-
ра бар. Чагаа бижидим. Ха-
рым сураг. База бижидим.
1963 чылдын апрель 18-те

Орус тыва революшчу кижилерин
мурундан Михаил
Минаевич Терентьевти кы-
зыл орус чуртуну» кы-
рпачоранын, Ленин башкыга
ужурашканын, оон чугазын дыйнаалын база
Тывага эеп чедип келген, арат
чонун ортузунга ол дугайын
төөгүл берип чоранын кыксы
чоруй чугаалал берди. Тыва
Арат Республиканың төө-
гүзүнге тураскааткан бир
уугу элдиз музейде чаартып
кылганын аңаа база сонур-
гаттыкмыс. Бизда «Ленин, Ок-
тябрь болган Тыва» деп тус-
кай аттыг черде Москванын,
Ленинградтын төөгү музей-
лерден чагылып алган матери-
алдар база бизниң архивтен
тыпкылаан ховар-ховар чүл-
дерин дегдэн. 1921 чылдан
1941 чылга чедир ТАР-ның ка-
питалистиг эвес социалистиг
оруктап көгүлүп келгенин он-
залап көргүскен. Ол-ла бүгү
солун төөгүлү база Ленинниң
чугазын дыйнаан кижиниң
дугайын Алдан-Маалыр аттыг
музейге чедип келгеш көрүп
болур.

Советтерниң Бирги Бүгү-
өндө сьездиниң делегата-
ры-биле бежен чыл эртин тур-
да, тускай ужуражылгаан
кытанын аңаа бижип, дигри-
медди чурттап, ажылдап тур-
рар ол магаалы кижилерини
бөлүк чурдуун парлаан чүе.
Ол төөлөрдүн аразында Ан-
тонна Ивановна Нухрат база
бар. Ол таптыг-ла чээрби ха-
лап турган Башкыр автоном-
нуг областын мурундан де-
легат бооп Москвага четкеш,
мычкан Михаил Иванович Ка-
ляинниң кайгычык чугазын
дыйнаан.
Антонна Ивановнаның дый-
на-ла хой чагааларын болган
бөлөк кылдыр адын бизниң
помнанын-даа алгалаан мен.
«Революцияга хөрөжөнөн-
нүн кириндиге» деп помун
менер хайыраап, оон бир
картынга мынча деп бижип
берген. «Эртин Кенин-Лопсан-
га бо помун чогаалыпкан бол-
ган чып тургусан автордан.
Тываның чечен чогаалыгы
улуг-улуг чедип чыгып болу-
рун күздөм.» 1964 чылдың
март 8-те бизниң бо хейниг до-
макта чүлө чагыс менер

КҮРСЕДИНИН ТЕЛЕГРАММАЗЫ

Мен бо төөгүдү чүлүмү
Тывадан барган орус өнүк
Михаил Минаевич Терентьев-
тиң Ленин башкыга ужураш-
канында эгедим. Ам бо
чүдүдү тывадарың чорга-
лар огу, чогу ады Са-
йып-Белек, шалаанда Кур-
сед, Араттың революшчу
намынчы даргазы чораян су-
рагалы революшчунуң теле-
граммазы-биле доозуп кө-
рей.

Бизниң төөгү салбырын
кежигүну чораян Бай-Кара
Дамчаевич Хөвөмей бо төө-
гүлүг телеграмманың сөзүн
тып экел берген чүе. Ол
эитип савалын эдугаар ам чаа
кылдырган «Ленин, Октябрь
болган Тыва» деп аттыг тус-
кай дегелде шыл комду ишти-
нде көргүскен телеграмманы
1924 чылдың январьның 27-де
Кызылдан чоруткан. Оон сөзү
бо-дур:
«БК(б)П-нин Төп Комитеди-
нин кежигүну, ССРЭ-ның улус
комиссарларынын Даргазы
В. И. Ульянов-Ленинниң мө-
чөзүниң дугайында чоруткан
60 дугаарлыг дыйнадышкын-
ны алгаш, боттарымыстың ха-
ны кажымдалышты илерепти
тур бис.
Ленин бүгү делегейин чо-
нунга капиталдын дарлааш-
кынындан хосталырын айттып
берген. Ленинниң ачызында
тыва улус боттарыга аас-ке-
жикти болган хосталганы чаа-
лап ал, революшчу намы
тургузуп, боттарының херээ

ТӨРЭЭН ЧЕРИНИН ЧЕЛЭЭЖИ

Хой националдыг бизниң чурт-
вустуң уаустарының адын бижиди — Совет
Социалистиг Республикаларың Эвилелиниң
бежен чылы чоокшупал келген. Аңаа хо-
баштыр бизниң калбак-делеге чурт-
вустуң култура амьдралында кайгычыктыг
чедипкиштерин көргүскен лязы-бүрү де-
гелдер, көрүдөлөр, чыпштар чер-
ле болганда бооп турар. Улуг Совет Эвилели-
ниң култура амьдралының шыларан-
гай чедипкиштерин эң ылаңгыя бүгү
уластуң байыраалы — ССРЭ-ниң бежен чы-
ныга белеткед хүшеринде кажымдал-
дан-даа артык тодаргай-биле көрүп ту-
рар бис.

Човкта Чаа Москваның делегате залим-
га Россия Федерацияның 69 областы-
рым, крайларының болган автономуң
республикаларының чуртуктарының «Тө-
рөөн черинисте» деп темалыг улуг кө-
ргүзү болган. Аңаа РСФСР-ниң бүгү бу-
луңарында 1055 чуртуктар боттары-
нын он дээр ажалдарын деген, чога
баралгаташкан. Ол дээрге бүгү-ле январь
аагы-биле 1490 чуртуктар-дыр. Олар-
ның хой кезин бир-ле дугаарында ол
залга делгез ажалдар болган.

Төрөөн чериниң байлаан болган ажал-
дарын боттарының чогаалдыкы, уран-шеер
ажылдары-биле алган-бирер, совет улус-
ка бараан бооп турар кижилер дугайында
«Искусство» солун бо делегате хобаштыр
бижиз. Черге мычаш төп солуннар, жур-
налдар «Төрөөн черинисте» деп улуг де-
геле дугайын дыка калбаа-биле чырык-
тын номчулуктар билир болгай. Чижээ,
«Искусство» солун «...бо үрөн чүзү кайы
хире чечектелин, улам калбарып турары
делгате бургузуден улам тоданы-биле кө-
рүп турар бис...» деп бижиз. Ынчаарга
«Советская культура» бодунуң чүгүңе

В. БЕЛЯКОВ.
Фото авторуу.

МОСКВА.

А. Д. Хуреш-оол чога ба-
раан бозуру, оларын кадкы-
шылы дээн могаг чок, мерге-
жилдиг демисежип турар. Ол
ам Сүт-Хал эмнегезинин улуг
сестразында элээн каш чыл
улаштыр ажылдап келген.
Айма Донгаковна бодунуң
арга-дуржулганын медицина-
нын анык ажылдакчылары-
нга, ылаңгыя сестраларга дам-
чыдар, оларын өрөдип кижилер
талазы-биле үлгерилерин
бирээни. Суг-Аксы
суурда болган эмнеге кол-
лективинде ол идекейлиг хей-
ниятич.
ЧУРУКТА: Айма Донгаков-
на Хуреш-оол ажыл үезинде.
А. БОВАЛЕНКОНУН ФОТОЗУ.

КИЖИ-КИЖИГЕ ӨННУК КОЖАЛАРЫМ ДУГАЙЫНДА

«Тыва кобальт» комбинаттың улуг туудулары
кадыр калбарып турда, Хову-Аксыга амьдрал
айлы-биле көзү чурттап берген бис. Баштайгы
көсөмонат Юрий Гагаринниң адын эдилээн кол
кудукчул хой национал өг-бүдүлөрдүн чурттап
турары ийи калыг бажында он бир чыл чедир
чурттап келди.

ажы-мергежпадыг кижилер чурттап турар. Бир
кожаамы Тыва АССР-ниң алдарлыг туудузуу
Александр Яковлевна Бойко бо бажымдын ше-
верээштин ажалдарына кырып, чогуру үе-
зинде эки шынарлыг кылган кижиг. Владимир
биле Валентина Самойловтар — металлуртар,
кобальт концентраттары бүдүрүп, Төрөөн чурт-
ка берип турарлар.
Маңаа онзалап демделгезинин болза, бизниң
кожаларымыстың кижиги бүрүзү бодунуң
туружунда төлөпкү, чогаалдыкы өзү-биле, эки
ажылдап турары болур. Ничер-метаалурт
Владимир Павлович Самойлов элээн хой чога-
дыкчы болган чартыкчы саналдарын кырып,
комбинаттын дирекция черинге мактадып кел-
ген. Кожымыстың ажал-ичти мыдыг чедипкиш-
неринге кожалары чоргааралык, байыр чеди-
рип турар бис.
Бизниң бажымдыштан ортукм школага өө-
рөнчкүлөр шуужу турар. Институттарда бол-
ган университеттерде студенттериниң база ар-
бын. Совет Армияның хүрээленинде, Шериг-
Далай Флоридуа оодарымыс база бар. Иел-сад-
чыштарже бизниң бажымдыштан ым-смылы-

Демелей БО ХҮННЕРДЕ

- Бангладешти хүлээп көргөн
- Чаа чазак тургузар эргени алган
- АКШ-тын ужар чүүлүнүң үүлгедиглери

Демократтыг күштерниң чедишкени

ТОКИО. (СЭТА). Японияга парламент соңгудамы болган. Оон түдөөдөр демократтыг күштерин улуг чедишкенин билгенин херечиян турар. Коммунисттик партия 35 олутту алган (парламенттин кудуку палатазының моон мурунда составына 14 олутту турган), социалистиг партия 87 олутту турган, (110-ну алган). Демократтыг социализм партиясы болган хамарыкка чок кандидаттар 56 олутту үлөшкөн. Башкармыкы либерал-демократтыг партия 260 олутту алган, чаа чазак тургузар эргени алган.

Президентиниң медеглели

ИСЛАМАБАД. (СЭТА). Херек кырында байдалды улам-улам демделгезин, Бангладешти хүлээп көрүп эрежюк чугула деп санаар-дыр мен деп, Лахорда Пакистаның президентизин З. А. Бхутто медеглээ. Ам барык бүтү делегей

Шинтир үндүрген

КАБНЕРА. (СЭТА). Австралияның чааа Муруу Бетнамдан бодунуң шериг албаныларын үш келди дугурунда дөгере кездирин азыр деп шинтир үндүрген. Ону премьер-министрин ордок-чымы Л. Беллар дыйнаган. Ам Муруу Бетнаада австрали 150 шериг чөвүлөкчизин бар.

«Аполлон-17-ниң» уждуушкуну

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). Декабрь 10-да Москваның-биле 22 шак 45 минутаа космос корабил «Аполлон-17» Айнаң чер кырында «станцияларга коздобе, артык талазына уждуушкун кылды чораян.

23 шак 33 минутада «Аполлон-17» корабилдин чедирчи-корабилдин сөөлүг улашканы Айна дугурунун алган. Моон мурунда «Аполлон» корабилдерин чоруп турган экспедицияларын Айна апарып тургузуу каан дөрт сей-смонетри ол улашканын дүң-кениниң уламындан болган ай шимчөөшкенин 2 шак 40 ми-нута дугурунда демделгезин.

Кораблдин Айна долаанар орбитага чедө бергенин соонда геолог эртемниг космонавт Шинтир көстүр турар девискоорни хайгарал көргө-нүн тайылырлар эгелээни.

22 шак 55 минутаа ийи космонавтыг ай кабинада Айна көстүр турар талазының соңу-чөөн кезеңге барып хо-нунтар.

ГСДП-ниң удуртукчу органнарының хуралы

БОНИН. (СЭТА). Бонига социал-демократтыг партияның удуртукчу органнарының — баштап чериниң, партия чөвүлелиниң болган контроль комиссиясының хуралы болган. Бундестагтың ноябрь 19-та болган соңгудамының тивелдери-биле холбашкан айтиртыларын база коалицияда чаа чазак тургузар дугайында Германияның социал-демократтыг партиясы биле хостуг демократтыг партияның төлөөлчүлериңиң аразында чугаалажымыннар-чың чоруп турарын ол ху-

ралга чугаалайкан. Ноябрь 19-та болган соңгудамы социал-демократтыг партияга «төөгүдүгү ужуру-дузалам». Ол партия аңаа улуг тивелдери чедип алган болган бундестагта ону он күштүг фракцияны төлөөлчүлөр турар деп, ГСДП-ниң даргазы, канцлер В. Брандт ук хуралга демделген чугаалаан.

В. Брандттың демделгезиниң эдугаар алгаш, ам со-рулганың ужуру болза чазак коалицияныга хостуг демо-краттыг партия-биле кады

ажылдап турган, 1969 чылда хүдөөн адыгын чазак про-грамманың бүрүн күдөдиринде болган 1972 чылда соңгудамы үезинде ГСДП-ниң чаралаан программаның бүрүн боттаңды-рарында болур.

«Сырый каттыжымкын, тайбычылдыга болган чар-гылыг политиказы» чорудар дөни ол деп, Брандт демдел-гезин. Чөөн болган Барыш чүктүг аразында харылаан-ларын чогулчалыг бодура-ныпче уталанган, идекейгай даптыкы политиказы чорударына үргүлчүлөр деп,

Брандт санаадаан. ГСДП-ниң даргазының ордок-чымы, социал-демократтыг парламент фракциясының даргазы Г. Венер коалицияны чаа чазак тургузар дугайында ГСДП биле ХДС-ниң комис-сияларының аразында чуга-лажымыннарды чоруп турарын ГСДП-ниң удуртукчу органнарының хуралыга илгезди. Венер «1969 чылда төлөвлеттигенин принциптерин барымдалаш», ХДС-биле чазакка дем каттыштырып ажылдарын эргенек чугула деп демделгезин.

Индий-Кыдат: тулчуушкуннар үргүлчүлөвишаан

ПАРИЖ. (СЭТА). Муруу-ветнам патриоттар Куачтыг деп моңу: төвүңүг девискоорни дегел сайгон шериглериниң туруштарын атакалап, дайышын дигри күш болган техникка талазы-биле когарал-дарга таварыштырын турар. Плуеку моңуда шыгыны тулчуушкуннар үргүлчүлөр турар. Аңаа Хосталганың уаучу ченектиг күштериниң дайыш-чылары намбында кызмат-дарга ирак эвесте Дыкхо базага хой-хой согушкунуңуңу таварыштырган.

Меконг хемини шынааны-ның мурунуң кезээ — Ансөөн моңуда патриоттар чалча шериглерин бижылгалаган хой-хой туруштары атакалап турар. Сайгонун мырнай чогулда тулчуушкуннар оожургавай турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Лаостун патриоттары чурттуң соңу кезеңде чедишкенин тулчуушкуннары чорудуп турар. Лаостун национал-хосталга армиязының көзөктөр күндүг боодалга белеткенин эрттирген соонда Кувиниер шынаанының муруну-барыш талаанга дайының оон бижылгаламынның хой-хой туруштарында үндүр сымар-ган.

Сараван болган Пакмонг хоорайларың девискооринде Боловен шалта тулчуушкуннар үргүлчүлөр турар.

ПАРИЖ. (СЭТА). Камбоджадан көш турар дымдаңдылардан элээн көргө, Камбоджа наймылааңдан 18 кило-

метр соңу-чөөн талада тулчуушкуннар кытыгып үнгөн. Бизда промөвет шеригтери тактиктиг ужар чүгүле детки-дин алгаш, патриоттарың удур шавар халдаашканын доктадыр деп чедишкенин чок орадажып турар.

ХАНОЙ. (СЭТА). Америка шериг-агар күштеринин бомбалакчы стратегтиг «В-52» самолёттары соңу-ветнам Куачтыг зонаны сырый чоңуг хой-хой райононары моондөвлеттерин күштүг со-гушкуннарга таварыштырып турар. АКШ-ның ужар чүгүлүг Тьяньхон, Хатинь, Куачтыг моңуларын болган Вьет-лин зонаның чурткыкың черлеринге халдан турар. Ол

